

**Сучасне декодування шевченкових
поетичних текстів**

Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту: декодування Шевченкового вірша / А. К. Мойсієнко. – К. : Видавництво "Правда Ярославичів", 1997. – 200 с.

Досить помітним явищем в україністиці та за її межами є мовознавчі праці й поетичні збірки А. К. Мойсієнка. З-поміж низки монографій із лінгвістичних проблем виокремимо працю, що вдало поєднала лінгвістичну й елементи літературознавчої сфери, стала результатом кількарічної напруженої праці мовознавця над багатством, силою і таїною Шевченкового поетичного слова. Ідеться про монографію "Слово в аперцепційній системі поетичного тексту: декодування Шевченкового вірша" (К., 1997; К., 2006). Праця впродовж майже двох десятиліть не втрачає своєї актуальності й новизни, викликає значний науковий інтерес у філологів у зв'язку з самотутнім підходом до осмислення Шевченкового слова – крізь призму аперцепційної системи поетичних текстів. У роботі простежено поєднання власне текстового і когнітивного підходів, що уможливорює глибокий аналіз потенційних можливостей мовних одиниць, інгерентно закладених у Шевченкових поетичних текстах, сприяє виділенню "того конкретного тлумачення, яке встановлюється щодо тексту на основі аналізу психології і особливостей мислення адресанта, на основі аналізу психології і особливостей мислення та сприйняття адресата" (Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту: декодування Шевченкового вірша. – К., 1997. – С. 5). Такий підхід до осмислення текстових структур Шевченкового вірша ґрунтується на глибокому аналізі мовних одиниць усіх рівнів і передбачає синтезування звукових, морфологічних, лексичних і синтаксичних "сигналів", їхній актуалізації в конкретному тексті.

А. К. Мойсієнко у першому розділі праці порушує низку актуальних проблем, що стосуються тексту як аперцепційної системи. Послідовність утілення авторських ідей відбивають підрозділи: 1. Слово як досвід. 2. Заголовне слово (заголовний рядок) в аперцепційній системі поетичного тексту. 3. Повторюване слово в аперцепційній системі поетичного тексту. 4. "Звук" в аперцепційній системі поетичного тексту. Аперцепційну систему поетичного текс-

ту схарактеризовано через багаторівневі відношення між концептами ("фактами"), що перебувають у корелятивному зв'язку – "першочергово освоєне в контексті – сприйняте на основі попереднього", де попереднє слугує певним досвідом реципієнта щодо наступного й об'єктивується у процесі декодування художньої структури. Слово належить до репрезентантів семантичного і естетичного досвіду, що в системі художнього твору визначається низкою власне поетичних категорій, як-от: "заголовне слово", "повторюване слово", "алітеративно-асонансне слово".

Аналіз Шевченкового вірша виявив, що своєрідним заголовком у його аперцепційній системі виступає перший рядок. Значеннєві плани заголовного рядка ліричного тексту інтегрують особливості функціональної природи окремих морфологічних чинників, семантичних та експресивних синтаксичних конструкцій, визначаючи смислову й емоційну домінанту всього твору. Заголовний рядок – це певна теза, що стверджується чи заперечується всією образно-композиційною структурою вірша, слугує засобом акумуляції чисельних асоціативних ідейно-тематичних зв'язків.

Повторюване слово в ідіостилі Т. Шевченка має низку найрізноманітніших лексико-граматичних ознак, воно аперцептує насамперед динамічні дії, розгортання в напрямку від конкретного до загального і навпаки, "впливає на атрибутивні взаємозв'язки (з суб'єктно-об'єктною чи об'єктно-суб'єктною векторністю, зі з'ясувально-узагальнювальною чи конкретизаційною векторністю)". У роботі встановлено, що двокомпонентна векторність повтору, виходячи з умов контекстної ситуації, може бути як однооб'єктною, так і різнооб'єктною. В аперцепційній системі Шевченкової поезії домінує перший тип структур. Повтор у Шевченка слугує засобом "мистецького розгортання певної теми, входження в нову тему, переведення образу в іншу площину тощо" (Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту: декодування Шевченкового вірша / А. К. Мойсієнко. – С. 45).

В аперцепційній системі Шевченкового поетичного тексту самобутню підсистему становить образне слово, майстерно схарактеризоване у другому розділі монографії. Науковий аналіз засобів образності, як і вимагає цього ґрунтовне дослідження, проведено на основі потужної джерельної бази, де виявлено й схарактеризовано як художньо й естетично марковані складники Шевченкового ідіолекту епітети, порівняння, метафори, перифрази, символи. Наявні епітетні та неепітетні одиниці в системі художнього твору поета репрезентують єдність образних семантичних планів і

композиційної архітектоніки. За такої умови кожен складник спроможний виступати конкретним смисловим і естетичним досвідом для розуміння і сприйняття іншого.

А. К. Мойсієнко переконує, що лексико-семантичний потенціал як окремих компонентів, так і всього порівняння, творить "аперцепційну мережу" взаємозв'язку з відповідними лексичними одиницями тексту. Це обумовлює динамічне освоєння реципієнтом певної тематико-композиційної лінії, певного художнього образу, що забезпечує умови для своєрідної ідентифікації частин "розщепленого" порівняння.

Цінним здобутком праці є аналіз предикативної метафори (Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту: декодування Шевченкового вірша / А. К. Мойсієнко. – С. 79–88). В аперцепційній системі Шевченкового вірша предикативні структури, що становлять смисловий центр метафори, зазнають семантичної і стилістичної модифікації. Властивості предиката об'єктивуються через багатовекторні інтенції в середині певної словосполучки, що позначається на особливостях його відношень (метафоричних чи неметафоричних) з окремими компонентами такої словосполучки. Як окрему парадигму А. К. Мойсієнко розглядає "доповнювальні" компоненти, що виступають прямими додатками до предикатів першої парадигми. Часто компоненти обох парадигм перебувають у метафоричних зв'язках між собою, наприклад: *окрадають добрі думи, розбивають серце*.

Матеріали третього розділу – "Аперцепційний аспект мовної картини світу поетичного ідіолекту" – свідчать про глибоке, вдумливе проникнення автора в досліджувані аспекти ідіолекту Т. Шевченка, лексико-семантичні процеси, що стосуються функціонування антропоморфізованого слова в поетичному тексті, особливостей антропоморфізації на основі динамічної та статичної ознак, стилістичного потенціалу звертання та прикладкових зворотів, зіставно-порівняльних конструкцій.

У цьому розділі заслуговує схвалення аналіз слова в аперцепційній системі поетичної картини світу, здійснений крізь призму вертикального контексту. Як окремі ґрунтовні міні-дослідження сприймаються підрозділи, що репрезентують аперцепційний аспект слова-топоніма, антропонімічного та фольклорного слова, а також слова, що позначає певну реалію. Невичерпні художні можливості Шевченкових поетичних творів постали і в підрозділі "Аперцепційний аспект літературної ремінісценції, цитати". Автор монографії справедливо стверджує, що "антропонімічна і топонімічна лексика, лексика на позначення

певних реалій, численні цитації і алюзії зі світової літератури, фольклору здатні актуалізувати сприйняття будь-якого іншого слова, цілісної текстової структури залежно від міри "освоєння" вертикального контексту реципієнтом" (Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту: декодування Шевченкового вірша / А. К. Мойсієнко. — С. 173). Інтерпретація Шевченкового вірша із висот сучасної науки дозволила авторові на основі численних лексико-семантичних, лексико-граматичних, стилістичних фактів, що у своїй єдності і становлять аперцепційну систему, декодувати мовно-ментальну картину світу поета, виявити індивідуально-авторський (націєцентричний, українознавчий, загальнолюдський) аспект мовно-художнього пізнання світу.

Цікавими є роздуми мовознавця про світ Шевченкового слова, вивченого митцем крізь призму високої внутрішньої наснаги, максимальної самодостатності в слові, майстерності в досягненні конотативних планів лексичних одиниць, виявленні динаміки семантичних зсувів і нарощень, зумовлених суспільно-політичними та культурними чинниками певного історичного періоду. А. К. Мойсієнко зумів видобути з глибин текстових структур Шевченкових поезій образно-сміслові потенціали художньо-образного слова, визначити його роль у побудові різного роду стилістичних фігур і тропів.

Отже, у праці А. К. Мойсієнка "Слово в аперцепційній системі поетичного тексту: декодування Шевченкового вірша" репрезентовано низку винятково актуальних питань сучасного наукового вивчення ідіолекту й ідіостилю Т. Шевченка. Значення рецензованої праці для науковців, викладачів, аспірантів та студентів очевидне. Українська філологія збагатилася фундаментальним різноаспектним дослідженням, яке має глибоку націєцентричну основу, вчить творчо досягати індивідуально-авторські поетичні світи, бачити не лише те, що "зримає". Ця книга завжди буде відкритою, цікавою і корисною для нових і нових прочитань.